

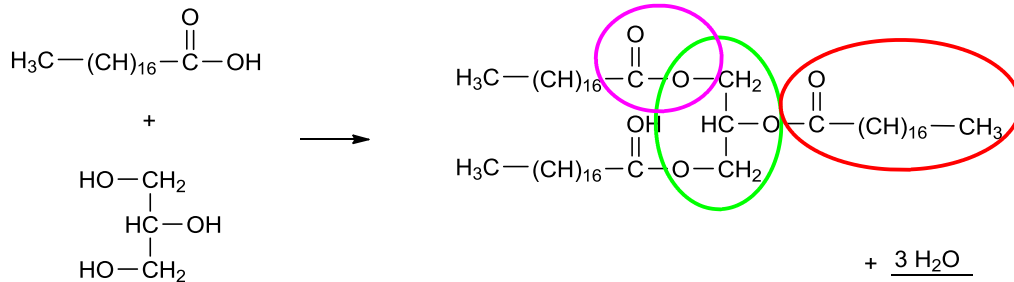
10. Maščobe in površinsko aktivne snovi

10.1 Maščobe

Kaj so maščobe

1. Snovi, ki jih najdemo v celicah in tkivih živih organizmov in so topne v slabo polarnih organskih topilih, imenujemo **lipidi**. Med te snovi spadajo tudi maščobe. Maščobe so po kemijski zgradbi **estri**. Njihove molekule so zgrajene iz **glicerola** in maščobnih **kislin**.

2.

a) 3

b) dopolnjena enačba reakcije

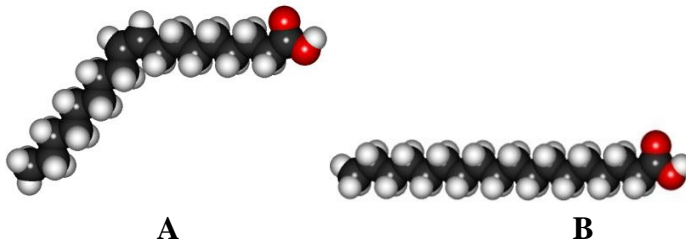
c) del molekule, ki prihaja od glicerola, je obkrožen zeleno;
del, ki izvira iz karboksilne kisline, je obkrožen z magenta barvo;
skupina, ki je značilna za estre, je obkrožena z rdečo barvo.

Nasičene in nenasičene maščobe

3. a) Da vsebujejo dvojne vezi C=C.

b) V agregatnem stanju oziroma v tališču. Nenasičene maščobe imajo nižja tališča.

c) A

č) sončnično olje

4. But-2-en je nenasičena spojina.

a)

b) Adicija **vodika** ali **hidrogeniranje**.

5. Hidrogeniranje uporabljamo tudi pri predelavi rastlinskih olj.

a) **hidrogenirana rastlinska mast**

b) **margarina**

Poskus 26 Ugotavljanje maščob v živilih

Na mestu, kamor smo kanili aceton, s katerim smo ekstrahirali živilo, ostane prosojna lisa.

Poskus 27 Določanje nenasičenosti maščob

1.

Maščoba	Število kapljic bromovice
kokosova mast	2
surovo maslo	3
olivno olje	6
laneno olje	10

- Najmanj kapljic bromovice je porabila kokosova mast.
- Največ kapljic bromovice je porabilo laneno olje.
-

č) Število kapljic bromovice, porabljene pri reakciji je merilo za število **dvojnih vezi** v molekulah maščobe.

10.2 Pomen maščob v prehrani

1. a) Katerega hranila je veliko v živilih iz preglednice?

Živilo	Ogljikovi hidrati/g	Maščobe/g	Beljakovine/g
sir (gauda)	2	27	25
orehova jedrca	13	65	15
majoneza	1	80	2
klobasa	2	29	14
krompirjev čips	52	34	6

V živilih iz preglednice prevladujejo **maščobe**.

- Kadar porabimo veliko energije (npr. z gibanjem)
- Kadar se malo gibljemo.

2. Maščobe so hranilo z visoko **energijsko vrednostjo**. Če pojemo več hrane, kot jo porabimo, se odvečna hrana nabira v telesu v obliki **maščobnih oblog**. Največ takih oblog nastane pod **kožoin** v **trebušni votlini**. Obloge nastajajo tudi na notranjih stenah **arterij**, kar imenujemo **ateroskleroza**. Če se take obloge odlučijo, lahko zamašijo druge žile. Če se to zgodi v žilah, ki prehranjujejo srce, je to **infarkt**.

3. Poišči nekaj izdelkov in na embalaži odčitaj vsebnost maščob. V tabelo vpiši mase maščob, podane za 100 g živila. Izbiraj med naslednjimi vrstami izdelkov: mlečni ali drug nemesni namaz za kruh (razen marmelade), mesni namaz ali salama, izdelek iz žita, npr. testenine, müsli, ali kaj drugega.

Živilo	Maščobe	Od tega nasičene	Delež nasičenih
lešnikovo-čokoladni namaz (Nutella)	31,6	10,9	0,34
testenine (brez jajc, Barilla)	1,5	0,3	0,20
skutni namaz (Creme Bonjour)	20,0	14,0	0,70
pršut (Kraški pršut)	14,4	5,0	0,34

a) Izračunaj delež nasičenih maščob (masa nasičenih/masa vseh maščob).

b) V katerem živilu je ta delež največji? **v skutnem namazu**

Ali je to živilo večinoma rastlinskega ali živalskega izvora? **živalskega**

c) V katerem živilu je delež nasičenih maščob najmanjši? **v testeninah**

Kakšnega izvora je to živilo? **rastlinskega**

č) Katera živila je po mnenju strokovnjakov bolj zdravo jesti? Tista z **manjšim** deležem nasičenih maščob.

4. a) **žarka**

b) **oksidacija z zračnim kisikom**

c) **v temnem in hladnem prostoru in po možnosti brez dostopa zraka**

č) **antioksidante**

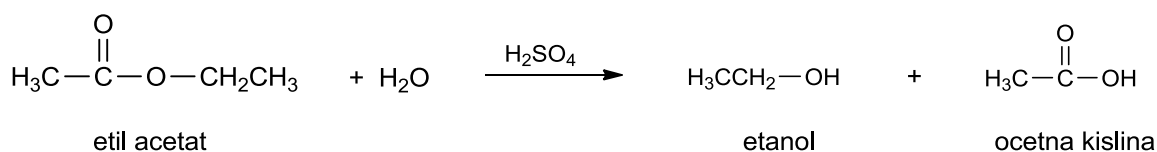
d) **vitamin E**

10.3 Površinsko aktivne snovi

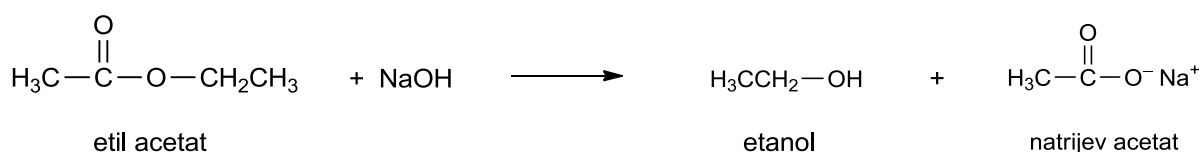

Hidroliza maščob

1. a) **Dopolnjena reakcijska shema.**

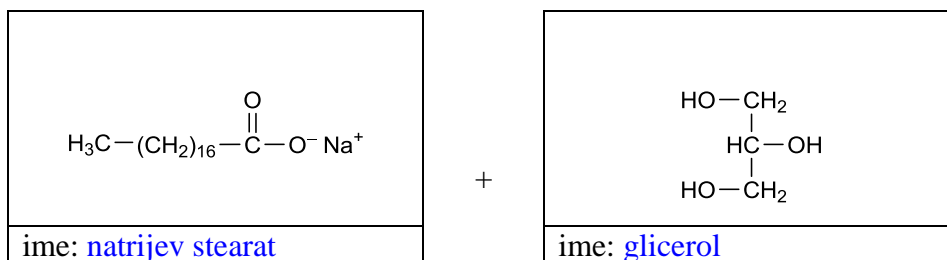
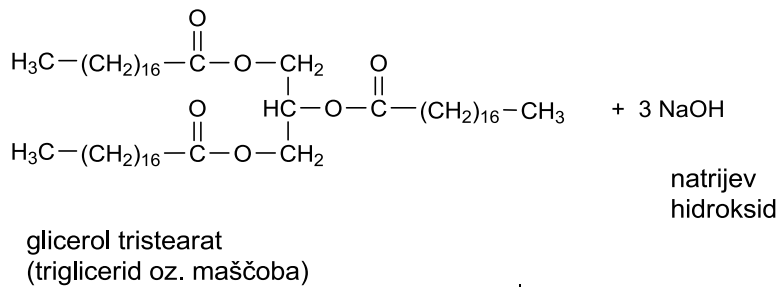

b) **Dopolnjena reakcijska shema.**

c) **Dopolnjena reakcijska shema.**

maščoba + baza $\longrightarrow$ sol maščobne kisline + glicerol

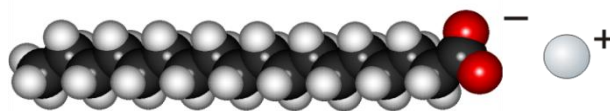

č) **mila**

d) **Produkti hidrolize so polarne snovi. Glicerol je alkohol s tremi hidroksilnimi skupinami (triol), soli maščobnih kislin pa so ionske spojine. Zato so vsi ti produkti topni v vodi.**

Struktura in lastnosti površinsko aktivnih snovi

2. Model na sliki prikazuje strukturo mila – natrijeve soli maščobne kisline.

Milo je sol, tj. snov, sestavljena iz karboksilatnih anionov in kovinskih kationov. Anioni mila so zgrajeni iz velikega števila atomov.

a) Model preiši v racionalno formulo (pomoč: vseh C-atomov je 18).

b) Iz česa je zgrajena veriga v anionskem delu modela? **iz skupin CH_2**

c) Ta del aniona je (obkroži):   polaren   **nepolaren**

č) Katero skupino predstavlja skrajni desni del aniona? **skupina $-\text{COO}^-$**

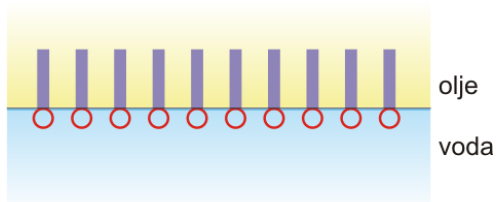
d) Ta skupina je (obkroži):   **polarna/ionska**   nepolarna

e) **C** Snov se raztaplja tako v vodi kot v nepolarnih topilih. ✓

3.

a)

b) da

c) se manj odbijata

Uporaba površinsko aktivnih snovi

4. a) Ion je negativen, ima naboj 1-.

b) anioni

c) B anionske

5. **C** S kalcijevimi ioni v trdi vodi ne tvorijo netopnih soli in dobro perejo tudi v trdi vodi.

6.

Pralno sredstvo	Anionske	Kationske	Neionske
Detergent za perilo (Perwoll)	✓		✓
Detergent za posodo (Pril)	✓		

7. Za pranje in umivanje porabimo velike količine **detergentov**, ki vsebujejo **površinsko aktivne snovi**. Da se ne bi kopičile v naravi, morajo biti **biorazgradljivi**. Detergenti pa poleg površinsko aktivnih snovi vsebujejo še pomožne snovi, kot so belila, dišave in snovi, ki vežejo kalcijeve ione. Med slednjimi so tudi **fosfati**, ki niso razgradljivi in se kopičijo v vodah. Tu povzročajo pretirano rast **vodnih rastlin** in **alg**. Te pri gnitju porabljajo **kisik** iz vode, ki ga potem zmanjka za vodne živali.